

Nr 240.

Godkänd av första kammaren den 28 maj 1918.
Godkänd av andra kammaren den 28 maj 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av ny docka vid flottans station i Stockholm m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(Statsutskottets utlåtande nr 106.)

Till Konungen.

I en den 22 februari 1918 dagtecknad, till riksdagen avlåten proposition (nr 102) har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels — under förutsättning att Stockholms stadsfullmäktige genom beslut, som vinna laga kraft, före den 1 juli 1918 godkänna i statsrådsprotokollet omförmälda tre avtal av den 7 april 1916 med tillägg den 7 maj 1917, den 12 mars 1917 och den 19 januari 1918 — för sin del gilla berörda avtal;

dels medgiva, att för anläggning av ny docka jämte verkstad m. m. må tagas i anspråk mark å Beckholmen till den omfattning, som finnes angiven i ett i statsrådsprotokollet förordat förslag;

dels föreskriva, att på det sätt och för det ändamål, som i statsrådsprotokollet angives, skall bildas en fond, benämnd Stockholms varvs byggnadsfond;

dels ock medgiva, att Eders Kungl. Maj:t må för utförande av arbeten, som ingå i förutnämnda förslag, disponera ej mindre de av 1914, 1915 och 1916 års riksdagar till ny docka jämte verkstad avsatta medel, 1,400,000 kronor, än även det belopp av 100,000 kronor, varmed försäljningssumman för i statsrådsprotokollet angivna två områden vid

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 14 saml. 78 häft. (Nr 240—241.) 1

Kaknäs överstiger köpeskillingen för i samma protokoll omförmält område i Djurgårdsstaden och för Beckholmen, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att låta påbörja arbetena redan under innevarande år.

Vidare har i två särskilda, i anledning av förevarande proposition inom riksdagen väckta motioner hemställts,

att riksdagen måtte besluta, att vid bifall till kungl. propositionen nr 102 i överenskommelsen Bil. C punkt 5:o) skall anses godtagen med följande ändrade lydelse: »— — — — — marken får av staden disponeras endast för fortsatt utvidgning av Stockholms stads hamnanläggningar och därmed sammanhängande eller annat stadens eget ändamål; samt

att riksdagen måtte besluta, att vid bifall till kungl. propositionen nr 102 den däri föreslagna docka å Beckholmen skall utföras enligt i Bil. E till propositionen angivet Alternativ II.

Med hänsyn framför allt till nödvändigheten att bereda dockningsmöjlighet för pansarbåtar av Sverige-typen avsattes vid 1914 års senare riksdag av värnskattemedel ett belopp av 300,000 kronor för anläggande av ny docka jämte en mindre verkstad vid flottans station i Stockholm; och uttalade riksdagen därvid, att riksdagen förutsatte att i sinom tid få tillfälle träffa avgörande i fråga om platsen för den nya dockan. För samma ändamål avsattes, likaledes av värnskattemedel, vid 1915 års riksdag 750,000 kronor och vid 1916 års riksdag 350,000 kronor. Summan av de sålunda avsatta beloppen, 1,400,000 kronor, beräknades utgöra totalkostnaden för ifrågavarande anläggning.

Arbetena å omförmälda docka blevo emellertid icke igångsatta. Den närmaste anledning härtill var, att den icke avgjorda frågan om platsen för dockans förläggning ansågs sammanhänga med det uppkomna spörsmålet om förflyttning eller utvidgning av flottans station i Stockholm. Utredningen av detta spörsmål, föranledd av skrivelse från 1916 års riksdag, uppdrogs den 14 juni 1916 åt en kommitté, 1916 års flottstationskommitté, vilken, efter omprövning av särskilda uppgjorda förslag om flottstationens förläggning till olika platser, i avgivet betänkande uttalade såsom sin åsikt, att stationen borde förbliva i Stockholm.

På grundvalen av kommitténs betänkande avlät Eders Kungl. Maj:t den 27 april 1917 proposition (nr 296) till riksdagen. Enligt denna proposition skulle flottstationen fortfarande vara förlagd till sin nuvarande plats samt där undergå den utvidgning och modernisering, som ansågs vara av förhållandena betingade. En förutsättning för det i propositionen framlagda förslaget var godkännande av två preliminärt uppgjorda, här nedan närmare omförmälda avtal rörande markförvärv för stationen, träffade, det ena mellan delegerade för kronan och Stock-

holms stad den 7 april 1916 och det andra mellan nämnda kommitté och representanter för staden den 12 mars 1917. Enligt förslaget skulle en dockanläggning, motsvarande den, varom nu är fråga, anordnas genom utvidgning till vissa angivna dimensioner av den å Beckholmen å Södra Djurgården befintliga västra dockan. Riksdagen fann emellertid nämnda proposition icke för det dåvarande böra till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Den fortsatta utredningen av flottstationsfrågan hänsköts sedermera till 1917 års flottstationskommitté, som enligt beslut av flertalet ledamöter framlade förslag om anläggande av en flottstation vid Skuggan å fastlandet vid Lilla Värtan. Uti avgiven reservation uttalade emellertid två av kommitténs ledamöter såsom sin mening, att flottans station i Stockholm borde bibehållas å dess nuvarande plats samt att stationen borde utvidgas och moderniseras i huvudsaklig överensstämmelse med det av kommittén till prövning upptagna, men av kommitténs majoritet sedermera icke förordade Stockholmsförslaget, dock att i en första byggnadsperiod endast borde ingå, jämte markförvärv och dockbyggnad, anordningar i viss mindre omfattning än i nämnda förslag förutsatts.

Vid föredragning av femte huvudtiteln av den till innevarande års riksdag avlåtna propositionen angående tilläggsstat för år 1918 yttrade departementschefen (under punkt 9) uti föreliggande fråga, att han visserligen icke funne förslag i flottstationsfrågan böra för närvarande för riksdagen framläggas, men å andra sidan ansåge, att 1914 års senare riksdags beslut angående anläggande av en ny docka vid flottans station i Stockholm för större fartyg nu borde till gagn såväl för flottan som handelssjöfarten fullföljas samt att i samband därmed en modernisering av det till nämnda station hörande varvet borde vidtagas och möjlighet beredas till sådan utvidgning av detsamma, som för åstadkommande av en rationell varvsdrift kunde utan större ekonomiska uppoffringar från statsverkets sida åvägabringas. I detta sammanhang erinrade departementschefen, hurusom han i enlighet med Eders Kungl. Maj:ts bemyndigande utsett två personer att såsom delegerade förhandla med vederbörande representanter för Stockholms stad i fråga om upplåtelse för omförmälda ändamål av mark m. m.

Uti förevarande proposition har departementschefen nu närmare utvecklat skälen för att frågan om anläggande av ny docka vid flottans station i Stockholm upptagits till behandling vid innevarande års riksdag. Därvid har departementschefen till en början framhållit angelägenheten av att utan ytterligare dröjsmål möjlighet bereddes för dockning å rikets ostkust av pansarbåtar av Sverigetypen, vilka fartyg för närvarande kunde

inom landet intagas i docka endast vid Karlskrona, Malmö och Göteborg. Men vidare har departementschefen erinrat om handelssjöfartens alltmer framträdande intresse av att en större docka bleve anlagd i Stockholms närhet, och i detta sammanhang framhållit såsom en oundgänglig följd av den utav Stockholms stadsfullmäktige beslutade anläggningen av en djuphamn vid Lindarängen, att dockningsmöjligheter i Stockholms närhet bereddes de stora fartyg, som komme att angöra denna djuphamn.

Beträffande behovet av en modernisering av det till flottans station i Stockholm hörande varvet har vid flera olika tillfällen framhållits, hurusom verkstäderna vid flottans härvarande varv och därmed förbundna anordningar vore i hög grad otillfredsställande samt att under nu rådande förhållanden en ekonomisk varvsdrift därstädes icke läte sig genomföra. Sålunda yttrade dåvarande departementschefen i statsverkspropositionen till 1916 års riksdag, att en av varvsmyndigheterna under år 1915 verkställd utredning ytterligare bekräftat det kända sakförhållandet, att verkstädernas vid härvarande varv kapacitet ingalunda motsvarade de krav, vilka måste uppställas för att den del av flottan, som vore hänvisad till detta varv för underhåll och reparation, skulle kunna hållas i full krigsberedskap. Olägenheterna härav hava blivit alltmer kännbara. Så måste för närvarande en del arbeten, vilka eljest kunnat utföras å varvet, verkställas på privata verkstäder och varv mot ersättning, som ofta särskilt med hänsyn till arbetenas brådskande beskaffenhet bliver oskäligt dryg.

För åvägabringande av förbättring i dessa otillfredsställande varvsförhållanden hava till vissa tillbyggnads- och omändringsarbeten beviljats, av 1916 års riksdag 85,900 kronor och av innevarande års riksdag å tilläggsstat för år 1918 41,000 kronor.

De sålunda vidtagna anstalterna hava emellertid befunnits otillräckliga, och i sammanhang med anläggandet av en ny docka har därför vissa mera genomgripande åtgärder till varvsdriftens ordnande ansetts böra företagas.

Utgångspunkten vid lösandet av nu föreliggande båda frågor hava varit berörda båda preliminära markavtal med Stockholms stad.

Uti det mellan delegerade för kronan och Stockholms stad den 7 april 1916 slutna avtalet tillförsäkras staden mot en summa av 600,000 kronor rätt till tidigare tillträde till det vid Lilla Värtan belägna s. k. Lindarängsområdet, varjämte staden för en summa av 1,000,000 kronor inköper ett därintill liggande område om 77,000 kvadratmeter. Nämda båda belopp, tillhopa 1,600,000 kronor, skola betalas i poster om 160,000 kronor årligen under tio år. Staden åter överlåter till kronan utan särskild ersättning de intill Stockholm belägna Fjäderholmarna med staden

tillhöriga, därstädes befintliga byggnader ävensom strand- och vattenrätt. Dessa holmar få endast användas för hamn jämte upplags- och byggnadsplatser m. m. i sammanhang med förflyttning av flottans station i Stockholm. Enligt avtalet överlättes äganderätten till holmarna först sedan Eders Kungl. Maj:t och riksdagen fattat beslut om dessa holmars användning för nyss angivna ändamål.

Genom tillägg av den 7 maj 1917 är därjämte föreskrivet, att kronan efter tillträddandet av Fjäderholmarna skall anses innehava dessa holmar med allenast nyttjanderätt, till dess antingen vederbörligt beslut blivit fattat om deras användande för avsett ändamål eller kronan lämnat staden underrättelse om att de icke komma att användas för detta ändamål; för sistnämnda fall skola holmarna med därå uppförda byggnader omedelbart avträdas till staden mot det att staden i stället erlägger visst kontant belopp.

Enligt det mellan 1916 års flottstationskommitté och representanter för Stockholms stad den 12 mars 1917 slutna avtalet jämte en den 19 januari 1918 på grundval av detta avtal mellan förutnämnda av departementschefen utsedda båda delegerade och representanter för staden träffad preliminär överenskommelse om ytterligare markförvärv m. m. försäljer staden för en köpeskilling av 7,000,000 kronor till kronan dels ett område i den s. k. Djurgårdsstaden och dels hela Beckholmen. I köpet ingå, förutom en del byggnader, de å Beckholmen belägna båda dockorna, vilka emellertid till och med år 1930 äro upplåtna till enskilt bolag för en årlig hyresavgift av allenast 2,000 kronor. Kronan å sin sida försäljer för en sammanlagd köpeskilling av (5,000,000 + 2,100,000) 7,100,000 kronor två intill varandra gränsande områden vid Kaknäs, vilka områden få av staden användas endast för fortsatt utvidgning av Stockholms stads hamnanläggningar och därmed sammanhängande ändamål. Sistnämnda båda områden få av kronan disponeras under 20 år, dock med rätt för staden att tidigare tillträda viss del av desamma. Staden medger vidare för sin del, att nu befintliga allmänna farled mellan Skeppsholmen och Galärvarvet får av kronan avstängas, vilket ansetts kunna ske genom anläggande av en bank tvärs över farleden. Därest dylik avstängning sker, är kronan skyldig *dels* att samtidigt borttaga Skeppsholmsbron, *dels* ock att såsom ersättning för den genom farledens avstängning vållade försämring av hamnförhållanden till staden utgiva 1,000,000 kronor, vilken summa erlägges i poster av 100,000 kronor årligen. Kronan åter medger, att dockorna å Beckholmen fortfarande få, i den mån de ej äro upptagna av kronans fartyg, användas för besiktning och reparation av fartyg, ej tillhörande marinen, efter av Eders Kungl. Maj:t fastställd taxa.

Avtalet av den 12 mars 1917 äger giltighet endast under förutsättning att avtalet av den 7 april 1916 varder å ömse sidor godkänt.

På anförda skäl har departementschefen funnit, att frågan om anläggande av en docka vid flottans station i Stockholm bör lösas på sådant sätt, att en ny docka bygges å Beckholmen bredvid de därstädes nu befintliga dockorna och väster om dessa samt att dockan erhåller dimensionerna $125 \times 20 \times 8$ meter, men, för att underlätta framtida utvidgningar, med portöppning byggd för 24 meters bredd och 9 meters djup. I sammanhang därmed borde till varvsdriftens förbättrande anläggas en ny plåtslagarverkstad, försedd med tidsenliga arbetsmaskiner. Ett av förutnämnda båda delegerade i enlighet härmed uppgjort, såsom alternativ III betecknat förslag, omfattande jämväl ny plåtslagarverkstad och övriga i samband med dockbyggnaden erforderliga anordningar, har beräknats betinga en kostnad av 4,341,000 kronor, därvid själva dockanläggningen med pumphus och pumpar skulle medföra en utgift av 1,862,000 kronor. I totalsumman ingår ett belopp av 80,000 kronor, utgörande den beräknade kostnaden för de i den s. k. Djurgårdsstaden och å Beckholmen befintliga, nu förvärvade bostadsbyggnadernas iordningställande till bostäder åt varvspersonalen.

Emellertid hava delegerade ansett, att en reduktion av totalkostnaden för ifrågavarande nyanläggningar kunde åstadkommas på sådant sätt, att av den nya plåtslagarverkstaden endast omkring $\frac{2}{3}$ uppfördes samt att den inom denna verkstad föreslagna stapelbädden för byggande av torpedbåtar och undervattensbåtar tillvidare finge anstå, i samband varmed antalet arbetsmaskiner, som avsåges att installeras i verkstaden, kunde i någon mån minskas. Härigenom hava kostnaderna för ifrågavarande förslags genomförande ansetts kunna nedbringas till 3,754,000 kronor; och har detta reducerade förslag tillstyrkts av såväl bemälda delegerade som av marinförvaltningen.

Såsom i den sistnämnda av ovanberörda motioner omförmäles, hava de båda delegerade därjämte, bland annat, utarbetat kostnadsberäkning för anläggandet av en docka med dimensionerna $140 \times 24 \times 9$ meter (alternativ II). Enligt den gjorda beräkningen skulle en sådan förstoring av dockan föranleda en merkostnad av 331,000 kronor.

För beredande av medel till gäldande av vissa ersättningar för förluster, uppkomna för vissa nyttjanderättshavare m. fl. genom Lindarängs- och Kaknäsområdenas försäljning till staden, har föreslagits inrättandet av en fond, vilken under benämning »Stockholms varvs byggnadsfond» borde förvaltas av marinförvaltningen. Från fonden skulle därjämte bestridas de utgifter, som komma att föranledas av kronans övertagande

av den nu till vissa enskilda personer upplåtna nyttjanderätten till de områden å Beckholmen, som för det förordade förslagets genomförande äro omedelbart erforderliga, vare sig nyttjanderättens övergång å kronan sker genom frivillig överenskommelse eller expropriation.

Till ifrågavarande fond skulle ingå det belopp av 1,600,000 kronor, som Stockholms stad enligt avtalet den 7 april 1916 har att i poster av 160,000 kronor årligen under tio år erlägga. Vidare skulle bland fondens inkomster upptagas inflytande hyresmedel från det av kronan inköpta området i Djurgårdsstaden ävensom å Beckholmen och Fjäderholmarna, efter avdrag av erforderliga underhållskostnader. I den mån fondens inkomster icke behövde tagas i anspråk till gäldande av förutnämnda ersättningar, skulle den, efter riksdagens hörande, komma till användning för byggnads- och andra dylika arbeten för flottans varv i Stockholm.

Förutom de belopp å sammanlagt 1,400,000 kronor, som tidigare avsatts till anläggande av en ny docka jämte verkstad vid flottans station i Stockholm, skulle nu för de sålunda föreslagna nyanläggningarna användas det belopp av (5,000,000 + 2,100,000 — 7,000,000) 100,000 kronor, varmed försäljningssumman för de båda områdena vid Kaknäs överstiger köpeskillingen för omförmälda område i Djurgårdsstaden och för Beckholmen.

Då kostnaderna för den av departementschefen förordade planens genomförande beräknats till 3,754,000 kronor, utgör alltså det belopp, som enligt Eders Kungl. Maj:ts förslag borde genom anslag beredas, 2,254,000 kronor. Enligt den för arbetenas utförande uppgjorda schematiska arbetsplanen skulle för åren 1918 och 1919 erfordras ett belopp av 1,200,000 kronor. Något anslag å 1919 års stat skulle sålunda i detta fall icke behöva för ändamålet äskas.

Riksdagen har funnit anläggandet av den år 1914 beslutade nya dockan för Stockholms flottstation ej längre kunna utan avsevärda olägenheter uppskjutas. Vid besök å den för dockanläggningen nu föreslagna platsen på Beckholmen har riksdagens vederbörande utskott funnit denna plats för avsedda ändamålet lämplig. Mot den för anläggningen uppgjorda planen och därtill hörande kostnadsberäkningar har riksdagen icke haft något att erinra i vidare mån än nedan omförmäles.

Departementschefen, som icke funnit tidpunkten lämplig för framläggande av förslag i flottstationsfrågan, har dock ansett, att anläggande av en ny docka för större fartyg vid flottans station i Stockholm till gagn för såväl flottan som handelssjöfarten nu bör fullföljas samt att i

samband därmed bör vidtagas en modernisering av det till stationen hörande varvet och beredas möjlighet till sådan utvidgning av detsamma för åstadkommande av en rationell varvsdrift, som kan utan större ekonomiska uppoffringar från statsverkets sida åvägabringas. Med hänsyn därtill att flottstationsfrågan, såsom riksdagen här nedan vidare anför, fortfarande måste enligt riksdagens mening anses öppen och oavgjord, finner sig riksdagen icke nu böra taga ståndpunkt till frågan, huruvida en ytterligare utvidgning och modernisering av varvet bör komma till stånd utöver vad som föreslagits och av riksdagen nu beslutats. Skulle emellertid en sådan utvidgning och modernisering framdeles bliva beslutad, kommer den mark, som staten genom de upprättade avtalen skulle förvärva från Stockholms stad, att i detta avseende lämna mycket betydande och väsentligt ökade möjligheter till utveckling av varvsdriften. För att dessa fördelar skola kunna fullt tillgodogöras, finner emellertid riksdagen det önskvärt, att åtgärder vidtagas för att de för närvarande obebyggda strandområden mellan Galärvarvet och den mark i Djurgårdsstaden, som staten genom avtalen förvärvar, komma i statens ägo, därest detta kan ske på för staten ekonomiskt tillfredsställande villkor.

Beträffande de omfattande markförsäljningarna vid Kaknäs till Stockholms stad har riksdagen endast med tvekan godkänt desamma, enär de blott delvis stå i samband med den föreslagna dockanläggningen. Emellertid torde ifrågasvarande områden vara behöfliga för utvidgning av Stockholms stads djuphamn och sålunda med stor sannolikhet förr eller senare komma att bliva för detta ändamål av staden förvärvade. Då vidare upplåtandet av denna mark varit villkoret för att Stockholms stad till kronan överlåter områdena i Djurgårdsstaden och å Beckholmen samt tillika de uppgjorda avtalen, utom beträffande Fjäderholmarna, varom riksdagen särskilt här nedan yttrar sig, synas vara för staten antagliga, har riksdagen funnit sig böra bifalla Eders Kungl. Maj:ts förslag även i denna del.

Riksdagen vill dock bestämt framhålla, att ett bifall till Eders Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag icke får anses innebära ett ståndpunkttagande till frågan rörande flottstationens slutliga förläggning. Denna fråga måste fortfarande anses öppen och oavgjord.

Skulle det framdeles visa sig lämpligt, att flottstationen förflyttas från Stockholm, kunna de områden, som staten genom nu berörda avtal förvärvar, otvivelaktigt på ett ekonomiskt fördelaktigt sätt komma till användning för annat statsändamål eller ock försäljas.

Skulle åter en utvidgning av flottstationen på dess nuvarande plats ifrågakomma, måste det givetvis för staten medföra en stor fördel att hava i sin ägo de markområden, som genom avtalen förvärvats.

Med hänsyn till det gagn den föreslagna dockanläggningen, såsom tidigare anförts, kan medföra för handelssjöfarten, har riksdagen i enlighet med den sistnämnda av ovanberörda motioner funnit, att dockan redan från början bör erhålla sådana dimensioner, att densamma kan fylla de större krav, som handelssjöfarten kan ställa å densamma. Riksdagen har därför beslutat, att dockan skall utföras med en längd av 140 meter, en bredd av 24 meter och ett djup av 9 meter. Till täckande av den härav föranledda kostnadsökningen, vilken såsom ovan nämnts beräknats till 331,000 kronor, torde vid innevarande års riksdag beviljande av något anslag icke vara erforderligt.

Beträffande ovan förstberörda motion har riksdagen funnit den förändring i avtalet av den 19 januari 1918 punkt 5:o), som däri föreslås till förmån för Stockholms stad, vara av beskaffenhet att kunna av riksdagen bifallas.

Såsom ovan nämnts har genom avtalet med Stockholms stad den 7 april 1916 jämte tillägget till detsamma av den 7 maj 1917 gjorts vissa inskränkningar i fråga om en kronans blivande dispositionsrätt till Fjäderholmarna. Vad i detta hänseende överenskommits, anser riksdagen icke böra från kronans sida godtagas, utan förutsätter riksdagen, att Fjäderholmarna redan i sammanhang med ett blivande slutligt avtals undertecknande övergå till kronan med full ägande- och dispositionsrätt och att ifrågavarande inskränkande bestämmelser således komma att utgå.

I enlighet med vad riksdagen sålunda anført, får riksdagen anmäla, att riksdagen, i anledning av förevarande proposition ävensom i ämnet väckta motioner,

dels under förutsättning att Stockholms stadsfullmäktige genom beslut, som vinna laga kraft, före den 1 juli 1918 godkänna i statsrådsprotokollet över sjöförsvärenden den 22 februari 1918 omförmälda tre avtal av den 7 april 1916 med tillägg den 7 maj 1917, den 12 mars 1917 och den 19 januari 1918 med de ändringar, som ovan angivits — för sin del gillat berörda förslag;

dels medgivit, att för anläggning av ny docka jämte verkstad m. m. må tagas i anspråk mark å Beckholmen till den omfattning, som finnes angiven i ett i statsrådsprotokollet förordat förslag;

dels föreskrivit, att på det sätt och för det ändamål, som i statsrådsprotokollet angives, skall bildas en fond, benämnd Stockholms varvs byggnadsfond;

dels ock medgivit, att Eders Kungl. Maj:t må för utförande av arbeten, som ingå i förutnämnda förslag, disponera ej mindre de av 1914,

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 14 saml. 78 häft. (Nr 240—241.) 2

1915 och 1916 års riksdagar till ny docka jämte verkstad avsatta medel, 1,400,000 kronor, än även det belopp av 100,000 kronor, varmed försäljningssumman för i statsrådsprotokollet angivna två områden vid Kaknäs överstiger köpeskillingen för i samma protokoll omförmält område i Djurgårdsstaden och för Beckholmen, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att låta påbörja arbetena redan under innevarande år.

Stockholm den 28 maj 1918.

Med undersåtlig vördnad.
